

Eunsoo KIM, Time, Eternity, and the Trinity: A Trinitarian Analogical Understanding of Time

and Eternity, Eugene, Oregon: Pickwick Publications, 2010, viii + 368 s.,
ISBN-13 978-1-60608-968-2

Práce Eunsoo Kima, který je žákem významného postkritického teologa Kevina Vanhoozera, se zabývá problematikou pojetí času a věčnosti v teologii. Kim postihuje vývoj chápání této problematiky od antiky až po současnost, reflektuje soudobé teologické a filosoficko-teologické debaty a přináší také návrh svého řešení vztahu mezi časem a věčností. I když se Kim, stejně jako jeho učitel Vanhoozer, hlásí k reformované křesťanské tradici, práce má ekumenický potenciál a může být obohacením pro teology všech směrů.

Celá kniha je dělena na dvě části. První část, nazvaná „Čas a věčnost v biblické, historické, filosofické a teologické diskusi“, je členěna do pěti kapitol. První kapitola popisuje biblické chápání času a věčnosti. Všímá si výskytu a kontextu využívání hebrejských výrazů *ét* a *ólám* a novozákonních pojmů *chronos*, *kairos* a *aión*. Podává také přehled různého chápání biblického konceptu času, například Marshova dělení na realistický a chronologický čas, Cullmannova dělení na lineární a cyklický čas či Ricoeurova chápání času. Ukazuje, že podle textů Bible je možné Boží věčnost vidět buďto jako nadčasovou, anebo jako věčně trvajícím čas, přičemž každé toto pochopení může mít i další varianty. Kim dokládá, že samotná exegeze k rozhodnutí, co je vlastně věčnost, nedostačuje. Otázku je proto podle něho třeba řešit tzv. kanonickým přístupem, který vychází z chápání Bible jako celku a postihuje tři události – stvoření, vykoupení a konečné naplnění času. Takto nahlížené Písmo je pak rovněž nutné vnímat v interdisciplinárním dialogu mezi teologií, filosofií a současnými postoji přírodních věd.

Druhá kapitola popisuje klasický teistický přístup k chápání času a věčnosti. Začíná filosofickým exkurzem do antiky a zaznamenává počátky debaty o podstatě času a věčnosti, které vznikly v diskusi mezi Herakleitem a Parmenidem, a sleduje další vývoj chápání problematiky v dílech Platóna, Aristotela, středního platonismu a novoplatonismu (tedy zejména Plotina). Z křesťanských myslitelů reflektuje Augustina a jeho ovlivnění Plotinem, dále pak Boethia, Anselma a Tomáše Akvinského. Ukazuje, že klasický teismus chápe Boha jako absolutně stojícího mimo jakýkoliv čas, čímž navazuje na dědictví antiky sahající až k Parmenidovi. Kim se sice nijak ostře nevymezuje vůči používání řecké metafyziky, ale kapitolu uzavírá s odkazem na nutnost teistický jednostranný důraz na jasnou hranici mezi časem a věčností dále rozvinout z hlediska trinitární teologie.

Třetí kapitola se zabývá současnou filosofickou a vědeckou debatou o podstatě času. Nejprve stručně charakterizuje Einsteinovu teorii relativity a Minkowského koncept prostoro-času, aby pak přešel k popisu tzv. McTaggartova paradoxu a obsírnému vysvětlení statické „B“ teorie a dynamické „A“ teorie času a jejich teologických implikací. Kapitola hraje roli jistého teoretického úvodu ke kapitole čtvrté, která se zabývá popisem současné teologické debaty o Boží věčnosti ve vztahu k času. To je zřejmě důvodem, proč například vědeckou debatu o podstatě času ve fyzice reflektuje jen velmi stručně, v ostatních přírodních vědách ji nepostihuje vůbec a nezmiňuje ani další teorie času, které jsou v diskursu mimo teologii relevantní.

Čtvrtá kapitola je v podstatě rekapitulací populární knihy *God and Time: Four Views*, která vyšla v roce 2000 a zachycovala debatu čtyř teologů o podstatě času: Paula Helma – stoupence

klasického teistického pojetí; Alana Padgeta – zastánce chápání Boží věčnosti jako relativní časovosti; Williama Craiga – představitele názoru, že Bůh byl nadčasový do okamžiku stvoření, zatímco po něm vstoupil do času; a Nicholase Wolterstorffa – dokazujícího Boží věčné trvání v čase. Každý z nich argumentuje ve prospěch svého názoru i jednou z teorií času uvedených v předcházející kapitole – zatímco Helm je stoupencem statické „B“ teorie, ostatní tři zastávají dynamickou „A“ teorii. Kim po představení jejich názorů tuto kapitolu a zároveň první část knihy uzavírá s tím, že všechny teorie mají svá slabá i silná místa, a znovu odkazuje na to, co uvedl v kapitole první, totiž že řešení problému je možné jen na bázi trinitární teologie. Kapitola i celá kniha však podle mého názoru ke škodě věci zcela pomíjí procesuální teologii, jejíž pojetí vycházející z Whiteheadovy filosofie do současné debaty o vztahu času a věčnosti také patří.

Pátá kapitola, uvozující druhou část Kimovy práce, se zabývá popisem času, věčnosti a trojičního učení v teologii Karla Bartha. Barth chápal čas jako formu Božího stvoření, formu života, ale také jako čas ztracený v důsledku pádu do hříchu. Ježíš Kristus je pro Bartha tím, na němž se zjevila Boží věčnost v čase, a proto se stal Pánem času. Barth rozumí Boží věčnosti jako způsobu trojiční Boží existence. Věčnost je Božím časem a má tedy i vztah k času našemu. Boží věčnost je v čase a čas sám je ve věčnosti, to znamená, že v Boží věčnosti preexistuje. Věčnost je tedy *Über-, Nach- a Forzeitlichkeit*.

V šesté kapitole si Kim všímá pochopení tématu věčnosti u dalšího teologa – Hans Urse von Balthazara. Nejdříve popisuje Balthasarův teologický vývoj, jeho teologickou metodu analogie a její trojiční aplikace. Druhou část kapitoly pak věnuje Balthasarovu chápání času, které však on sám nijak komplexně nesumarizoval, a Kim se proto snaží jeho chápání systematicky utřídit a prezentovat. Balthasar vnímá původ času v samotném trojičním Bohu. Prapůvod času je ve zplození Syna Otcem ve věčnosti. Čas je způsob Bytí v Trojici ve vzájemné lásce. Boží věčnost tedy není nějaká nadčasovost, jako spíše „super-čas“. Ale tato přirozenost super-času se může zjevit pouze v čase Ježíše Krista, který je konkrétní *analogia entis* mezi Bohem a člověkem.

Poslední, sedmá kapitola pak přináší Kimův vlastní přístup k otázce času a věčnosti, které nazývá alternativním trinitárním chápáním Boží věčnosti. Současná debata mezi teology a filosofi ohledně chápání přirozenosti času jakožto změny je proto podle něj zmatená. Namísto v analytické filosofii zaužívaného chápání času jakožto změny navrhuje chápat povahu času teologicky, jakožto život – což je pojetí, které je v souladu s Barthem i Balthasarem. Čas není totožný s bytím, ale je od bytí neoddelitelný. Na základě analogie je tedy věčnost formou bytí trojičního Boha. Tím se dostává k Vanhoozerově metafoře theodramatu a uzavírá, že čas je způsob Božího trojičního komunikačního aktu. Není proto překvapením, že Vanhoozer sám ve své poslední knize *Remythologising Theology* Kimův závěr přejímá.

Knihy je přehledně a jasně strukturovaná, psaná čtivou formou a dokazuje autorův hluboký vhled do problematiky, což potvrzuje i velké množství odkazů zejména k filosofickým a teologickým zdrojům. Je samozřejmé, že vzhledem k omezenému množství textu nešlo postihnout vše – obohacením by kromě již zmíněné procesuální teologie jistě byl například i hlubší rozbor Pannenbergova chápání času a orientaci v tematice by prospěly i podrobnější exkurzy do světa přírodních věd. Pro získání přehledu o vývoji chápání času a věčnosti v dějinách křesťanství a pochopení problematiky celé diskuse je však kniha vynikající a rozhodně by neměla být opomíjena.